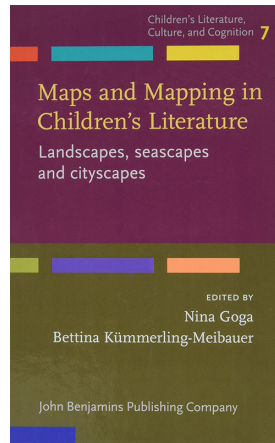

Review/Recension

**NINA GOGA & BETTINA
KÜMMERLING-MEIBAUER
(RED.)
MAPS AND MAPPING IN
CHILDREN'S LITERATURE
Landscapes, seascapes and
cityscapes**

Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
Publishing Company, 2017 (267 s.)

Kartor och kartläggning är ett fascinerande kulturellt fenomen som på grund av sin natur lämpar sig väl för tvärvetenskapliga studier. Bruket av kartor väcker kittlande frågor kring hur de fungerar kognitivt, litterärt, estetiskt och ideologiskt. Vad krävs för att förstå kartans symbolik? Vilken roll spelar kartans visuella språk? Hur formar och formas historien, berättelsen och samhällssynen av kartan?

I den rika antologin *Maps and Mapping in Children's Literature. Landscapes, seascapes and cityscapes* (2017) fungerar det barnlitterära som volymens sammanhållande kitt, medan infallsvinklarna, som sig bör, är många och varierande. Som grund för verket ligger humangeografisk teori som sedan 1980-talet fått allt starkare fotfäste inom humaniora och samhällsstudier i takt med ett ökat intresse för hur människan interagerar med spatiala fenomen som rum och plats. Volymens redaktörer understryker att det finns ett särskilt starkt band mellan barn och kartor, dels på grund av kartans didaktiska funktion, men också tack vare kartans förmåga att väcka nyfikenhet och stimulera fantasin. Framst har forskningen hittills intresserat sig för hur barn tillägnat sig "geographic literacy", nämligen förmågan att läsa kartor, och hur barn själva kartlägger sin närmiljö. Någon samlande studie av kartans historia och utveckling inom barnlitteraturen finns, enligt redaktörerna, inte. Däremot finns spridda artiklar som studerar författare som flitigt använt sig av kartor, litterära genrer som ofta använder sig av kartor såsom fantasy, eller barnlitterära kartors kognitiva och estetiska funktioner.

©2018 M. Lassén-Seger. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 3.0 Unported License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken - Journal of Children's Literature Research, Vol. 41, 2018 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v41i0.299>

Maps and Mapping in Children's Literature är indelad i tre sektioner. Den första omfattar bidrag med kognitiv och didaktisk inriktning som ställer frågor kring hur barn förstår kartor och vad de kan lära sig av dem. Sektion nummer två samlar artiklar som undersöker litterära beskrivningar av realistiska stadsmiljöer, medan den tredje och sista sektionen belyser kartans betydelse för gestaltningen av fiktiva miljöer.

Den första sektionen inleds med Lynn S. Libens mycket metodiska och klagörande översikt över de kognitiva utmaningar barn rent utvecklingspsykologiskt tåmpas med när de lär sig läsa och förstå kartors invecklade symbolspråk. Liben poängterar att kartor aldrig är neutrala artefakter, utan av människor skapade representationer som reflekterar sin tids och sina upphovspersoners visioner och världsbild. I sitt slutord avfyrrar hon ett par ännu utforskade frågor kring barn och kartförståelse: hur påverkar barnlitterära kartor läsprocessen? Kan barnlitterära kartors kognitiva och känslomässiga effekter på barnläsare mätas?

Nikola von Merveldt plockar i sitt fascinerande historiska bidrag upp den tråd kring kartor och ideologi som Liben bäddar för i sitt bidrag. Här redogörs för hur tyska upplysningspedagoger på 1700-talet såg geografisk läskunnighet som själva nyckeln till allt lärande. Kartläsning skulle fostra medelklassens barn till att bli "topografiskt medvetna" och upplysta medborgare. Samtidigt tåmpades dessa visionärer med rädslan att barn inte skulle klara av att ta till sig intrikat kartsymbolik och därmed bli förvirrade och benägna till fritt fantiserande (= "cartophobia"). Därför utvecklades pedagogiska hjälpmedel såsom underhållande kortspel med geografitema. Von Merveldt åskådliggör också hur kartans stora betydelse under denna tid tog sig uttryck i samtida litteratur och kultur genom att lyfta fram spännande exempel som gemensam kartläsning för familjen i hemmet. Janet Grafton gör därefter en ekokritisk läsning av två eko-nostalgiska flickböcker från tidigt 1900-tal där hon visar hur flickprotagonisternas flytt ut på landet främjar deras frihetssträvan och ökar deras känsla av geografisk förankring. Bidraget är intressant då det formulerar mer abstrakta frågeställningar om privata geografier, plats, pastoral, stad och landsbygd.

Sektionen avslutas med Bettina Kümmerling-Meibauer och Jörg Meibauers gediget metodiska studie av hur "metaforiska kartor", som är en term de själva myntat, i bilderböcker används för att uttrycka abstrakta fenomen – som exempelvis familj och kärlek – och vilka kognitiva och narrativa förmågor sådana kartor förutsätter. Metaforiska kartor i experimentella moderna bilderböcker speglas i

äldre förlagor, som exempelvis den tyske läkaren och grundaren av frenologin Franz Joseph Galls berömda karta från 1812 där han tillskriver olika delar av hjärnan moraliska förmågor såsom kärlek till naturen eller inställningen till äktenskap. Artikelförfattarna hänvisar till ny forskning som visar att även 3-åringar kan förstå metaforer förutsatt att de har tillgång till en viss mängd annan information. De konstaterar också att metaforiska kartor förekommer i bilderböcker för såväl barn som vuxna och är en del av en subjektiv karttradition etablerad redan på 1800-talet med avsikt att stimulera fantasi och abstrakt tänkande.

Volymens andra och tredje sektioner tar sikte på mental kartläggning i barnlitterära skildringar av realistiska stadsmiljöer och fiktiva landskap. Bidragen fortsätter att lyfta fram såväl historiskt som samtida material och angripa det ur olika synvinklar. Här fastnar jag särskilt för Anna Katrina Gutierrez dynamiska analys av hur New York som fiktiv och verklig plats används för att leka med och förnya ungdomsbokens skildring av ung kärlek. Hon visar hur tonåriga protagonisters förutfattade åsikter om olika stadsdelar och deras invånare omförhandlas när de skildras ur den andras perspektiv. Anna Juan Cantavellas välskrivna artikel lyfter övertygande fram hur kartor och promenader i tjeckiska Peter Sís bilderböcker utgör en personlig kartografi som illustrerar hur subjektiv upplevelsen av tid och rum är. Marnie Campagnaro tecknar ett spännande porträtt av den italienske avant-gardekonstnären och bilderboksskaparen Bruno Munari som flanör. I sina avancerade och lekfulla "object-books" låter Munari barnläsarna upptäcka världen genom att se och observera.

Intresseväckande är även Maria Nikolajevas och Liz Taylors eleganta jämförelse av kartans betydelse i tre barnromaner som utspelar sig på fiktiva öar. Skribenterna lyfter fram kartans mångfacetterade betydelse inom fiktionen och synliggör hur kartor både bidrar till och ifrågasätter berättelsernas fiktionalitet. Olga Mikhaylovas föredömligt kontextualiserade bidrag intresserar sig för hur sovjetiske författaren Lev Kassil i en av sina romaner från 1930-talet skapar ett barns fantasivärld mot bakgrund av regimens nyväckta intresse för geografi och kartografi som politisk propaganda. Därefter gör Björn Sundmark en övertygande intermedial analys av kartornas centrala roll i fantasylitteratur från J. R. R. Tolkien till George R. R. Martin. Avslutningsvis utforskar Nina Goga hur kartor i fantasy fångar protagonistens fysiska och psykiska kamp, tro och tvivel under äventyrets gång. Gogas lyhörda läsning uppmärksammar också hur samtida fantasy influeras av aktuella politiska frågor och ideologier.

Som torde framgå av nedslagen och summeringarna ovan är *Maps and Mapping in Children's Literature* en synnerligen ambitiös studie med ett vittomspännande och inkluderande grepp. De gemensamma nämnarna för alla artiklar är kartografi och barnlitteratur, men därutöver serveras ett rikt flöde av fantasieggande material omfattande fakta och fiktion, äldre och nyare litteratur, bilderböcker, fantasy, flickböcker och nonsens. Bidragen representerar en imponerande internationell bredd bortom det anglosaxiska och de väl valda teoretiska infallsvinklarna är omväxlande och överlappande i sann tvärvetenskaplig anda.

I förordet påpekar redaktörerna att de strävat efter att låta det barnlitterära ingå i större diskussioner kring litteratur i allmänhet och inom kulturstudier. Anslaget är synnerligen lovvärt men bidrar också till att helheten ohjälpligt framstår som något spretig. Detta är, med andra ord, inte det verk som helt och hållet fyller det hål i forskningen som tydliggör kartans historia och utveckling inom barnlitteraturen. Detta har eventuellt inte heller varit avsikten, men i och med att denna brist lyfts fram i bokens inledning har också en viss förhoppning väckts som inte infrias. Därtill tenderar ett didaktiskt nyttotänkande kring kartans betydelse i barnlitteraturen återupprepas lite väl ofta volymen igenom, även om det kompletteras och nyanseras av de rika analyserna och teoretiska infallsvinklarna.

Samtidigt vill jag framhålla att redaktörerna Goga och Kümmerling-Meibauer är ytterst kunniga och välförankrade i såväl barnlitterära som kulturgeografiska diskussioner kring kartor och kartografi. Med denna volym lyckas de onekligen åskådliggöra vilket omfattande och mångfacetterat forskningsområde kartstudier är.

Maria Lassén-Seger
Docent i barn- och ungdomslitteratur
Åbo Akademi